

3. Граматика азыка руского для оужиткѹ въ школахъ людовѹхъ въ Галичинѣ / Написавъ Ом. Партыцкѣй. Оу Львовѣ : Въ цѣс. кор. накладѣ школьныхъ книжокъ Ставропигійского Инститѹта, 1873. С. 58.
4. Грамматіки словенскихъ правилное Сѹнтагма. Потщаніемъ Многогрѣшнаго Мнѣха Мелетїа Смотрискогѹ. Єв'є, 1619. Смотрицький М. Граматика / Підгот. факсимільного вид. та дослідження пам'ятки В. В. Німчука. Київ : Наукова думка, 1979. 215 с. URL: <http://litopys.org.ua/smotrgram/sm.htm>.
5. Жовтобрюх М., Кулик Б. Курс сучасної української літературної мови : підруч. для факультетів мови і літератури педінститутів. 3-є вид. Київ : Радянська школа, 1965. Ч. 1. С. 394.
6. Курило О. Початкова граматика української мови: у 2 ч. Київ : Друкарня Т-ва «Криниця», 1917. Ч. 1. С. 43.
7. Методична граматика української мови / Уложили В. Коцовський і І. Огоновський. 4-е вид. Вінніпег : Накладом Української книгарні. З друкарні «Канадійского Фармера», б. р. С. 67.
8. Сімович В. Практична граматика української мови. Раштат : Видання товариства «Український рух», 1918. С. 243
9. Сучасна українська мова: Морфологія : підруч. / Л. А. Алексієнко, О. М. Зубань, І. В. Козленко ; за ред. А. К. Мойсієнка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Знання, 2013. С. 479.
10. Угрин-Безгрішний М., Лотоцький А. Коротка граматика української літературної мови. Рогатин – Львів: Накладом в-ва «Сині дзвіночки» в Рогатині, 1937. С. 51.

Наталія Грицак,
кандидат філологічних наук, доктор педагогічних наук, професор
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

**ГУМАНІТАРНА ОСВІТА В ДІАЛОЗІ ПОКОЛІНЬ:
АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СІМОВИЧА**

Розмірковуюючи над гуманітарною освітою сьогодення, над тими реформами, що активно впроваджуються у середню чи вищу школу, ставимо питання: наскільки ці зміни є справді новими і чи не маємо ми справу з переосмисленням уже сформованих ідей? У цьому контексті особливо виразною постає тяглість традицій, адже багато з того, що сьогодні окреслюється як інновація, фактично продовжує інтелектуальну лінію, закладену, до прикладу, ще в працях Василя Сімовича. Слушним є висновок А. Загородньої, що у концепції національної системи освіти В. Сімовича пріоритетними є напрями: самобутність рідної мови, українознавчий зміст освіти, формування творчої активної особистості з глибокими громадськими якостями і викладання та виховання молоді в національних традиціях [1, с. 24]. Його розуміння ролі рідної мови, національного змісту освіти, активної позиції учня та живої традиції не лише не втратило актуальності, а й набуло нових форм реалізації, що свідчить не про розрив, а про глибокий зв'язок і наступність між педагогічними поколіннями.

Тому зробимо спробу розглянути педагогічні ідеї В. Сімовича крізь призму сучасних гуманітарно-освітніх тенденцій. Першим аспектом у контексті діалогу поколінь, цілком очікуваною є концепція рідної мови В. Сімовича як основи мислення. Цитуємо: *«Коли брати на увагу сукупність ознак, що творять націю, мова буде одна з найважливіших прикмет самостійності народу»* [4, с. 290]. Ідея утвердження української мови як підґрунтя національної освіти набуває особливої актуальності в контексті сучасної освітньої парадигми, зокрема засадничим положенням Нової української школи – спілкування державною (і рідною, у разі відмінності) мовами. Крім цього, війна кардинально змінила мовну ситуацію в Україні. Погоджуємося з думкою Н. Матвеевої, що «українська мова стала важливим символом національної ідентичності, що можемо простежити на прикладі збільшення її використання в повсякденному спілкуванні, державному управлінні, освіті, сфері обслуговування, медіа, культурі та інтернет-просторі. Ці зміни свідчать про невідворотність процесу українізації та зростання

важливості мови як основи національної ідентичності та єдності в умовах сучасних викликів» [3, с. 485].

Важливим аспектом концепції рідної мови В. Сімовича є питання культури мовлення та мовної норми. Науковець критично ставився до формального засвоєння правил, неодноразово акцентував увагу саме на важливості живого, усвідомленого володіння мовою, застерігав від штучності та книжності. З огляду на сучасну освітню парадигму, позиція В. Сімовича перегукується з питанням формування мовленнєво-комунікативної компетентності учнів як здатності ефективно використовувати мовні засоби у процесі мислення, спілкування, самовираження та висловлення власної позиції.

Переконання В.Сімовича про необхідність навчання на основі українознавчого змісту логічно, на нашу думку, продовжує думку науковця про значення рідної мови. Цілком очевидно, що мовленнєво-комунікативна компетентність учнів формується в контексті культурних смислів, цінностей і способів мислення, що увиразненні в національному досвіді. Відтак, ми говоримо про те, що мовленнєво-комунікативна компетентність є засобом входження особистості в національний культурний простір, що й зумовлює націєцентричний характер сучасної освіти. У контексті Нової української школи ця ідея В. Сімовича набуває нового значення, оскільки пізнання «через рідне», стає вагомим культурно-методологічним принципом.

Не менш важливим з-поміж педагогічних поглядів є ідея творчої активності учня. Василь Сімвоич наполягав на діяльнісному характері опанування знань. Він справедливо вважав, що знання набувають цінності лише тоді, коли вони «проживаються» і трансформуються учнем у власний емоційний, читацький, життєвий досвід. Саме тому для В. Сімовича робота з текстами розглядалася як простір смислотворення. Відтак, школа має створити умови для розкриття природних творчих здібностей кожної особистості. У цьому сенсі ці ідеї концептуально перегукуються з ідеями Нової української школи, яка окреслює випускника школи через такі виміри, як цілісна

особистість, відповідальний громадянин, патріот і інноватор, здатний до критичного мислення і самореалізації. У сучасній методиці навчання літератури такий підхід корелює з концепцією «учня-читача-інтерпретатора» (О. Ісаєвої), «читача метамодерного світу» (Л. Мацевко-Бекерської) та читача Людини Культури (В. Шуляра). Усі ці підходи мають спільне ядро: читання – це форма інтелектуально-творчої діяльності, що забезпечує становлення особистості в культурному просторі.

Окреме місце у педагогічній спадщині В. Сімовича займає осмислення національної традиції, яку розглядав як динамічну, безперервну, живу тяглість культури. У своїх працях учений підкреслював, що традиція має передаватися не як набір фактів, а як спосіб бачення світу, як певний стиль мислення і мовлення. Саме тому він приділяв значну увагу літературі, фольклору, живій народній мові, як носіям культурного досвіду та джерела духовного розвитку особистості. Такий підхід дозволяє провести паралель із сучасним розумінням ідентичності як процесу, що поєднує збереження і переосмислення культурної спадщини. Звернемо увагу на потрактуванні В.Сімовича проблеми національної пам'яті, яка переростає в проблему національного і особистого громадянського служіння. У сучасній інтерпретації мова йде про формування культурної та етнокультурної компетентності учнів. Категорія, яка в умовах війни набуває політичного, національного змісту. Це знаходить відображення в структурі новітніх підручників з української літератури, зокрема в тематичних розділах «Історичне минуле України», «Ми – українці!», «Краса людських взаємин» та інших, які орієнтують учня на осмислення власної ідентичності через художній твір.

Не можна оминати й його погляди на підручник як ключовий інструмент освіти. Так, О. Ісаєва слушно стверджує, що «навчальна книга з предмету має допомагати усвідомлювати себе у цьому бурхливому і насиченому світі, знаходити взаєморозуміння з ним і з тими, хто нас оточує. Підручник має містити те, що, не зважаючи на всі глобальні і локальні зміни, буде залишатися завжди і буде допомагати учню розвиватися. І, головне, у підручнику мають

бути орієнтири, як в цьому технологізованому світі зберегти в собі ЛЮДЯНІСТЬ» [2, с.8]. В. Сімович був переконаний, що підручник має бути написаний живою, зрозумілою мовою і відповідати реальному рівню учня. У своїх рецензіях і методичних працях він критикував перевантаженість і відірваність навчальних текстів від життя, наполягаючи на їхній доступності й змістовності. Він вважав, що підручник повинен не лише інформувати, а й формувати смак, мислення, мовну культуру. Ця позиція на пряму співвідноситься із сучасними підходами до створення освітнього контенту, де важливою є не тільки інформація, а й спосіб її подання та взаємодії з нею.

Таким чином, ідеї Василя Сімовича виявляються актуальними не тому, що їх можна механічно перенести в сучасну школу, а тому, що вони відповідають її сутнісним запитам. Він мислив освіту як цілісний процес, у якому поєднуються мова, культура, мислення і творчість. Саме це поєднання сьогодні і становить основу гуманітарної освіти, що прагне не лише передати знання, а сформувати людину, здатну усвідомлювати себе у світі і відповідально діяти в ньому.

Список використаної літератури

1. Загородня А. Соціально-антропологічні ідеї розвитку філософії освіти у філософсько-культурологічній естетичній концепції В. Сімовича. *Наука і освіта*. 2023. №2. С. 22–26. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2023-2-4>
2. Ісаєва О.О. Шкільний підручник з літератури як ефективна платформа формування метанавичок сучасних учнів. Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 15 грудня 2022 року / за заг. ред. Н. Р. Грицак. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С.7–10.
3. Матвеева Н. Мовний фронт: як війна зміцнює позиції української мови. *Вісник науки та освіти*. 2025. Вип. 6 (36). С. 477–487. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-6\(36\)-477-487](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-6(36)-477-487)
4. Сімович В. Праці у двох томах. Т.1: Мовознавство / упоряд. і передм. Л. Ткач. Чернівці: Книги–XXI. 2005. 520 с.